

Skolans problembarn

Medier och uppväxtmiljö

ULLA JOHNSSON-SMARAGDI OCH ANNELIS JÖNSSON

I fokus för denna studie står en grupp pojkar födda 1969, som av såväl förskollärare som lärare i grundskolan har bedömts som problematiska.

I artikeln aktualiseras frågan om vilken roll framför allt medierna, men även kamratgruppen, spelar för pojkar som enligt vuxenvärlden inte kan anpassa sig till de sociala normer och krav som ställs på dem i förskola och skola. Att redan tidigt i livet uppmärksammas som problematisk kan naturligtvis, beroende på hur omgivningen hanterar problemen, få olika konsekvenser. Det kan bli en självuppfyllande profetia genom att barnet mer eller mindre omedvetet uppfyller dessa 'förväntningar'. Det tidiga problematiska beteendet riskerar då att cementeras i mötet med skolans värld. En annan möjlighet är att barnet under sin skolperiod socialiseras in i ett för skolan mer acceptabelt beteende.

I skolan består stämplingen ofta i att eleven får en diagnostisk etikett på sig (hämmad, utagerande, lat, samarbetsovillig) eller att hon eller han flyttas över till skoldaghem eller någon form av specialklass. Stämpling leder lätt till negativa förväntningar som blir självuppfyllande. När eleven har fått en etikett på sig, möter läraren honom ofta med förutfattade meningar och speciella förväntningar. Eleven har en tendens till att leva upp till de förväntningar han möter.

Om de problematiska barnen blir negativt bekräftade av lärare i skolan kan de behöva söka bekräftelse på annat håll, t ex genom att istället vända sig till kamrater och medier. Medierna och kamraternas betydelse i barns och ungdomars liv har ofta framhållits. Mediernas roll och eventuella effekter måste, liksom kamraternas, ses i samspel med användaren och hans eller hennes behov. Barn använder sig inte av medier i ett socialt och kulturellt vakuum. Hur man använder medierna kan således vara kopplat både till den sociala situationen och till familjens och kamraternas medieanvändning. Vilket utrymme medierna tillåts spela under en individs uppväxt beror delvis på vilken betydelse och roll skola, kamrater och familj har för denne. Medier kan fungera som en flyktväg eller ett substitut undan en bristfällig eller otillfredsställande social situation men även fungera som ett komplement eller en resurs för dessa barn och ungdomar.

Problembarn

Det finns ingen enkel definition på de elever man i vardagligt tal brukar beskriva som problematiska, bråkiga och besvärliga och som i litteraturen brukar beskrivas som socio-emotionellt störda. Sigrell (1971) framhåller att de socialt och emotionellt störda barnen i allmänhet har svårigheter att nå och behålla tillfredsställande relationer till personer i sin omgivning. En del av barnen reagerar med ett utagerande beteende då de utsätts för frustration. Dessa barn kallar Sigrell socialt störda. De försöker ofta lösa sina problem genom ett försvarssystem som försätter dem i konflikt med det omgivande normsystemet. Skolk, negativ inställning till skola och skolarbete, samt aggressivitet är exempel på denna typ av anpassningssvårigheter. Ett annat sätt att uttrycka sin frustration på är att dra sig tillbaka och reagera med allmän osäkerhet och irrationell ångest. Dessa barn beskriver Sigrell som emotionellt störda.

Hur man ser på orsaken till att barn och ungdomar uppfattas som socialt störda varierar med hänsyn till vilket teoretiskt perspektiv man utgår från. Inom den psykodynamiskt orienterade skolan beskrivs ofta dessa barn som jag-svaga, barn med dålig självkänsla och osäker identitet. Mer sociologiskt orienterade förklaringsmodeller betonar vanligtvis barnens sociala bakgrund och socioekonomiska situation mer och söker i första hand förklaringar som ligger utanför individen. I dag har biologiska förklaringar fått allt större utrymme i utredningar kring varför barn och ungdomar inte fungerar i skolan, inte kan koncentrera sig eller sitta still. De så kallade Damp-barnen är ett exempel på barn med sådana problem.

Vi ser sociala och emotionella problem som resultatet av ett samspel mellan olika riskfaktorer kopplade till barnet själv – t ex uppmärksamhetsstörningar och dålig impuls kontroll – och till uppväxtmiljön – främst familjen och skolan. De familjefaktorer som ofta nämns i detta sammanhang är skilsmässa eller relationsproblem mellan föräldrarna, enföräldersfamiljer med låg inkomst, samt psykiska problem eller drogmissbruk hos föräldrarna. I bl a Kaufmann (1981) anges några riskfaktorer i skolan som skolans oförmåga att anpassa kraven till olika elever och ta hänsyn till deras individuella behov.

Undersökningsgruppen

Denna studie bygger på longitudinella data insamlade inom forskningsprogrammet Mediapanel (Rosengren och Windahl, 1989). En grupp på 250 slumpmässigt utvalda Malmöbarn födda 1969 har följts i drygt 20 år, från förskola till vuxen ålder. Det insamlade materialet grundar sig på intervjuer/enkäter med barnen, deras föräldrar och klassföreståndare.

I förskolan fick lärarna bedöma olika aspekter av barnens beteende. De tog ställning till sammanlagt 13 påståenden, för vilka de fick ange om beteendet nästan aldrig inträffade, om det inträffade någon gång eller om det var karaktäristiskt för barnet (Sonesson 1979, 1989; William-Olsson, 1973). I såväl årskurs

5 som i årskurs 9 fick klasslärarna och klassföreståndarna besvara ett 20-tal liknande påståenden om eleverna och fick för vart och ett ange i hur hög grad det kännetecknade elevens beteende.

Bedömningarna av elevernas beteende är enbart gjorda av pedagoger inom förskolan och skolan och ska således i första hand relateras till dessa kontexter. I vilken utsträckning lärarnas bedömningar är korrekta kan naturligtvis diskuteras, men tre olika lärarkategorier (förskollärare, mellanstadie- och högstadielärare) har gjort likartade bedömningar när det gäller problempojkarnas sociala störning, vilket stärker måttets trovärdighet. Sarnecki (1987) fann i sin undersökning av pojkars beteende och senare samhällsanpassning att lärarnas bedömningar av skolelevs beteende fungerade bra som förutsägelser på senare samhällsanpassning. Lärarnas bedömningar var t ex bättre än psykiatriska och psykologiska bedömningar, men också bättre än enbart data om elevernas uppväxtmiljö och familjesituation. Elevernas funktionsnivå i skolan visade sig således vara en bra prediktor på hur eleverna klarade sig i vuxen ålder.

Två olika dimensioner i förskolebarnens beteende kunde urskiljas vid analysen av lärarbedömningarna. Den första dimensionen har vi betecknat som *socialt störd*. Förskolebarnens beteende kännetecknas här av att de är fientliga mot andra och ofta råkar i konflikt; att de reagerar överdrivet på kritik samt att de lätt tappar kontrollen över sig själv. I åk 9 kännetecknas deras beteende mer av att de vill dominera sina klasskamrater och ofta är hänsynslösa. Den andra dimensionen har fått beteckningen *emotionellt störd*. Den kännetecknas av att barnet/eleven ofta verkar nedstämd och betryckt, är ängslig och spänd samt tillbakadragen och blyg. I åk 5 och 9 framkom ytterligare en dimension, *oengagerat* skolbeteende. Karaktäristiskt för detta beteende är att eleven ofta sitter och drömmer, verkar håglös, att eleven inte engagerar sig i sina läxor samt ofta är trött och hängig.

I denna artikel har vi valt att koncentrera oss på de pojkar som av förskolelärarna bedömts som socialt störda (över .67 på en skala mellan 0–1). Skälet till att vi valt att enbart studera pojkar är dels att de flickor som i förskolan bedömdes som socialt störda var få (7 stycken), dels att vi anser att pojkar och flickor bör analyseras var för sig inte minst då det gäller beteendeavvikelser. Den primära undersökningsgruppen utgörs av 25 pojkar (21% av hela pojkgruppen). Elva av dessa 25 pojkar bedömdes även i årskurs 9 som socialt störda av sina klassföreståndare (>.33), medan utvecklingen successivt blev den motsatta för tio pojkar. I analysen jämförs dessa två grupper med varandra samt med de 98 pojkar som inte bedömts ha beteendeproblem i förskolan.

I tabell 1 redovisas förskolans respektive skolans bedömning av de tre pojkgruppernas beteende i förskolan, årskurs 5 och 9.

Pojkarna i den första gruppen uppvisar ett stabilt problematiskt beteende genom hela skoltiden. Det förefaller som om deras beteende snarast cementeras vid mötet med skolan. För de tio pojkarna i den andra gruppen är utvecklingen den motsatta och de uppfattas i årskurs 9 t o m som mindre problematiska än pojkarna som aldrig uppvisat sociala beteendestörningar. Vad denna ut-

veckling beror på kan vi här bara spekulera i. Det kan vara fråga om personlig mognad eller att problemen var av tillfällig art beroende på situationer i förskolan eller i familjen. En annan tänkbar förklaring är att de genom skolan socialiserats till ett mer socialt acceptabelt beteende.

TABELL 1. Socialt stort beteende bland pojkar i förskola och skola (medelvärde; skala 0-1).

	långvarigt stort beteende (n=11)	tillfälligt stort beteende (n=10)	ej stort beteende (n=98)
Förskolan	.72	.75	.28
Årskurs 5	.64	.35	.26
Årskurs 9	.62	.10	.18

I tabell 2 redovisas ovanstående tre pojkgruppers emotionella status i förskola och skola. Av tabellen framgår att pojkarna med ett socialt stort beteende även i emotionellt avseende är något mer störda än jämförelsegruppen. Detta är särskilt märkbart för den tillfälligt (endast i förskolan) störda gruppen.

TABELL 2. De socialt störda pojkarnas emotionella status i förskola och skola (medelvärde; skala 0-1).

	långvarigt socialt stort beteende (n=11)	tillfälligt socialt stort beteende (n=10)	ej stort socialt beteende (n=98)
Emotionellt stort beteende:			
Förskolan	.31	.44	.22
Årskurs 5	.30	.42	.24
Årskurs 9	.27	.38	.27

Förekomsten av beteendeavvikelser bland barn och ungdomar i Sverige har förhållit sig relativt stabil. I en undersökning som genomfördes i Uppsala under åren 1975-77 hade 11% av pojkarna och 4% av flickorna enligt lärarintervjuer psyko-sociala problem i skolan (Mellbin m fl, 1982). I en motsvarande undersökning i Eskilstuna som genomfördes några år senare (Jorming, 1983) bedömdes 10% av eleverna i grundskolan (13% av pojkarna och 8% av flickorna) ha liknande problem. I en nyligen presenterad undersökning av Sundell och Colbiörnsen (1996) som bygger på 23 slumpmässigt utvalda grundskolor i Stockholm bedömdes 12% av eleverna ha psyko-sociala problem. I föreliggande studie utgör de långvarigt störda problempojkarna 9% av den totala pojkgruppen, vilket väl överensstämmer med de ovan redovisade studierna.

Under de 20–25 åren som de refererade undersökningarna täcker har man genom olika socialpolitiska åtgärder, som förlängd föräldraledighet, utbyggd barnomsorg m.m., försökt minska stress i barns och ungdomars liv. Men samtidigt har andra samhällsfaktorer som tillkommit, såsom arbetslöshet och ökad skilsmässofrekvens, tenderat att motverkat effekterna av de socialpolitiska stödåtgärderna och bidragit till att göra livssituation för många barn mer påfrestande. Det ökade utbudet av våldsvideo, våldsfixerade dataspel och den allt intensivare nyhetsbevakningen av krig och våldshandlingar i världen, som når barnen tidigt, har sannolikt också bidragit till att många barn och ungdomar mår sämre rent psykiskt.

Problempojkarnas uppväxtmiljö

Familjebakgrunden för de 25 pojkar, som bedömdes som socialt störda under sin förskoleperiod samt för de pojkar som inte uppfattades som socialt störda, redovisas i tabell 3. Uppväxtmiljön för problempojkarna skiljer sig i flera avseenden från jämförelsegruppens. En tredjedel av pojkarna med social störning växte upp med en ensamstående mamma under förskoleåldern. Majoriteten av mödrarna, 73%, var också heltidsarbetande och närmare hälften av dem hade invandrabakgrund. Dessa skillnader är signifikanta. En stor del av pojkarna växte således upp i en familjetyp som är särskilt ekonomiskt såväl som socialt utsatt i vårt samhälle, vilket såväl tidigare som senare forskning har visat utgör riskfaktorer för anpassningsproblem. I Sundells och Colbiörnsens undersökning (1996) framkom att psyko-sociala problem var något vanligare bland elever med invandrabakgrund och bland elever från enföräldershushåll. Det fanns dessutom en överrepresentation av pojkar bland dessa elever.

När det gäller den sociala bakgrunden såväl som föräldrarnas utbildningsnivå finns det endast marginella skillnader mellan grupperna. Det finns en svag tendens mot att problembarnen något oftare har föräldrar med lägre yrkesstatus och utbildningsnivå. Det tycks inte finnas någon större skillnad i den yttre uppväxtmiljö inom vilken barnen växte upp. Bostadsområdets socio-ekonomiska status, huvudsakligen grundad på inkomststatistik, skiljer sig inte märkbart åt mellan grupperna.

TABELL 3. Familjeförhållande under förskoletiden (%)

	stört socialt beteende i förskolan	ej stort beteende i förskolan	sign.
Moder med invandrabakgrund	43%	19%	.02
Ensamstående mamma	33%	11%	.01
Modern förvärvsarbetar heltid	73%	44%	.04
Enda barnet	38%	15%	.01

Givetvis spelar inte endast de yttre, mer objektiva familjeförhållandena en roll för barnens uppväxt. Relationen till föräldrarna är en annan central faktor för barnens välbefinnande. I årskurs 9 fick eleverna besvara frågor om hur de såg på relationen till sina föräldrar. Två olika aspekter i denna relation framkom vid analysen. *Support* anger i vilken grad man upplever sig ha stöd av sina föräldrar, dvs att de alltid hjälper och ställer upp för en, medan *control* anger i vilken utsträckning föräldrarna sätter gränser och ställer krav på barnen att sköta sig och håller ordning och gör sitt bästa.

TABELL 4. Relationen till föräldrarna (medelvärde; skala 0-1)

	långvarigt stört beteende	tillfälligt stört beteende	ej stort beteende
support	.65	.71	.74
control	.61	.63	.61

Det finns inte någon skillnad mellan pojkgrupperna med hänsyn till i vilken utsträckning de upplevde att föräldrarna utövar kontroll. Däremot uppfattade problempojkarna att de hade något mindre stöd hos sina föräldrar än de övriga pojkarna. Värt att notera är dock att alla tre grupperna upplevde sig ha relativt goda relationer till sina föräldrar.

Problembarnens möte med skolan

I samband med skolstarten genomgick eleverna ett sk skolmognadsprov som omfattade tre deltest med avsikt att mäta barnens bokstavskännet, såväl stora som små bokstäver, deras spatiala förmåga och deras taluppfattning. Provet omfattade totalt 104 uppgifter. Av resultaten att döma är de två elevgrupper som uppfattades som problematiska vid sex års ålder mindre skolmogna än sina problemfria jämnåriga. Problembarnen hade således redan från början ett sämre utgångsläge i mötet med skolan än de problemfria barnen. Detta gäller särskilt för den grupp pojkar som även bedöms som problematiska i skolan, dvs de med långvarigt stort beteende (tabell 5). De test som gavs i årskurs 5 var dels ett kognitivt test (SPIQ) och dels ett lästest. Resultaten på dessa test, samt medelbetygen i årskurserna 6 och 9, ligger också något under de resultat de andra båda pojkgrupperna uppvisar. Skillnaderna är inte stora men resultatbildningen är entydig. De elever som uppfattades som långvarigt problematiska tenderar att uppvisa sämre skolprestationer än de övriga pojkarna.

Av skolmognadsprovet att döma var således de socialt störda pojkar mindre kognitivt skolmogna än de övriga pojkarna. Att de dessutom bedömts som problematiska i förskolan antyder att de inte heller var socialt skolmogna då de började skolan. Under hela skoltiden bedöms dessa pojkar av olika lärarkate-

gorier som mer eller mindre problematiska. De har inte heller kunnat hävda sig med sina skolresultat utan presterar i genomsnitt något sämre än sina jämnåriga.

TABELL 5. Resultat på test och skolbetyg (medelvärden)

	långvarigt stört beteende	tillfälligt stört beteende	ej stort beteende	sign.
Skolmognadstest (0-104)	41	51	55	.07
SPIQ-test i åk 5 (0-64)	25	27	26	–
Lästest i åk 5 (0-22)	12	14	14	.06
Medelbetyg i åk 6 (1-5)	2,8	3,2	3,1	–
Medelbetyg i åk 9 (1-5)	2,6	2,9	3,1	.07

Lärarnas skattning av pojkarnas skolengagemang, dvs i vilken mån de uppvisade ett oengagerat skolbeteende bl a genom att ofta verka håglösa och gärna strunta i sina läxor, överensstämmer med deras skolprestationer. De socialt störda pojkarna var, enligt lärarna, mer oengagerade i skolarbetet, både i årskurs 5 och 9, än de övriga grupperna. Skillnaderna är dock mindre i högstadiet än under mellanstadiet (tabell 6).

TABELL 6. Pojkarnas attityd till skolan enligt dels ett lärar-, dels ett elevperspektiv (medelvärden; skala 0-1)

	långvarigt stört beteende	tillfälligt stört beteende	ej stort beteende	sign.
Lärarperspektiv:				
Oengagerad				
åk 5	.63	.47	.40	.05
åk 9	.55	.48	.39	.09
Elevperspektiv:				
Negativ skolinställning				
åk 5	.46	.45	.44	
åk 9	.54	.67	.62	
Betyg på skolan, åk 9 (1-5)	2.6	2.9	2.8	
Skolk	.22	.11	.18	

Utgår man från pojkarnas egna bedömningar och attityd till skolan blir bilden något annorlunda. Problempojkarna tenderar snarare att vara mindre negativt inställda till skolan än de övriga två grupperna. Pojkarna ombads även att själva sätta betyg på skolan. Problempojkarna gav i genomsnitt skolan knappt god-

känt medan de båda andra pojkgrupperna gav skolan obetydligt högre betyg. Skillnaderna mellan grupperna vad beträffar inställningen till skolan är således marginella. Inte i någon av grupperna uppnår skolan godkänt betyg. Tendensen i dessa båda mått är densamma. Ju mer negativt inställd till skolan pojkarna är, desto lägre betyg ger de skolan ($r = .56$). Ett annat mått på skolinställning och trivsel är om, och i så fall hur mycket, man skolkar från skolan. De sk problempojkarna skolkar i årskurs 9 mer än pojkarna i båda jämförelsegrupperna. Skillnaderna är dock inte signifikanta.

Problempojkarnas inställning till skolan skiljer sig med tanke på lärarbedömningarna och skolresultaten förvånansvärt lite från de övriga pojkarnas. En tänkbar förklaring till detta är att elevernas bedömningar av skolan innefattar fler aspekter än de som är relaterade till undervisning och anpassningen till de normer och regler som gäller i skolan.

Kamraternas betydelse

Kamrater har stor betydelse för de flesta barn och ungdomar. I regel blir umgänget med kamrater viktigare ju äldre barnet blir. Barn som inte passar in i skolsystemet söker ofta bekräftelse på annat håll för att få sin självkänsla och identitet stärkt, t ex genom att istället vända sig till kamrater, både i och utanför skolan. Det finns således anledning att anta att kamraterna skulle ha större betydelse för problempojkarna än för de problemfria pojkarna.

I förskolan ombads barnens mödrar ange hur de bedömde att deras barn reagerade på motgång och hur de fungerade i lekkontakter med andra barn. De socialt störda pojkarna reagerade något oftare med att bli arga eller ledsna vid motgång än pojkarna i jämförelsegruppen och de ansågs också ha något mer problem i lekkontakter med andra barn. Skillnaderna mellan grupperna i detta avseendet var emellertid mycket små. Det fanns inte heller några märkbara skillnader mellan grupperna med hänsyn till om de hade en bästa vän i förskolan eller i skolan. Man hade kamrater i ungefär lika stor utsträckning i de olika grupperna och umgicks lika ofta med dem på fritiden. Det finns således ingenting som indikerade att problempojkarna i högre grad än de andra vänder sig från skolan till kompisar utanför skoltiden. En förklaring kan vara att kamraterna i regel också finns i skolan.

I såväl årskurs 5 som årskurs 9 fick eleverna själva ange hur ofta de ägnade sig åt olika former av aktiviteter tillsammans med kamrater. Det framkom vissa skillnader i vad de olika pojkgrupperna gjorde tillsammans med sina kamrater. I tabell 7 visas endast de aktiviteter som uppvisar någon skillnad mellan grupperna. Problempojkarna pratade i årskurs 5 oftare om vad de sett på TV med sina kamrater, gjorde mer sällan läxor tillsammans med någon kompis, men var i stället oftare ute på stan med kamraterna än pojkarna i jämförelsegrupperna.

TABELL 7. Aktiviteter tillsammans med kamrater i årskurs 5 och 9 (skala 0-1)

	långvarigt stört beteende	tillfälligt stört beteende	ej stort beteende
åk 5			
Pratar om TV	.65	.36	.48
Gör läxor tillsammans	.15	.31	.30
Ute på stan	.25	.14	.18
åk 9			
Prata om TV	.70	.40	.55
Prata och diskutera	.73	.45	.62
Spela kort	.38	.18	.30
Syssla med hobby	.50	.45	.43
Gör läxor	.13	.28	.25
Ute på stan	.43	.40	.38
På klubb/fritidsgård	.58	.40	.38
På disco	.30	.18	.20
Gå i affärer	.48	.38	.43
Idrottar	.68	.55	.48

Problempojkarna ägnade sig jämfört med de övriga pojkarna i årskurs 9 mer åt vissa kamrataktiviteter, med undantag för att göra läxor tillsammans med kamrater. De hade t ex fler aktiviteter utanför hemmet än sina jämnåriga. Skillnaden mellan grupperna är dock inte stor. Det finns således indikationer på att man delvis ägnar sig åt olika typer av aktiviteter, men inte på att man skulle vara mer kamratorienterad.

I tabell 8 redovisas tre olika skalor som mäter olika aspekter av asociala beteende. Den första skalan *asocialt beteende* innefattar 24 olika mer eller mindre allvarliga handlingar, som utöver stöld och slagsmål, även innefattar skadegörelse, hot och alkoholkonsumtion, medan *stöld* och *slagsmål* mäter mer specifika aspekter av det asociala beteendet.

TABELL 8. Asocialt beteende i årskurs 9 (medelvärde; skala 0-1)

	långvarigt stört beteende	tillfälligt stört beteende	ej stort beteende
Asocialt beteende (24 item)	.21	.09	.13
– stöld (7 item)	.21	.07	.13
– slagsmål (3 item)	.21	.16	.15
Reagerar aggressivt	.28	.21	.25

Vi kan konstatera att det inte finns några direkt signifikanta skillnader mellan grupperna. Tendensen är emellertid entydig: problempojkarna uppger i något högre utsträckning än de övriga att de ägnat sig åt asociala handlingar. Skillnaden är särskilt tydlig för stöld och för asocialt beteende. Problempojkarna uppger också i något högre utsträckning än de andra att de lätt blir arga och tenderar att reagera mer aggressivt gentemot andra människor.

Medievanor

Medierna betyder mycket för de flesta barn och ungdomar. De kan vara en källa till avkoppling och förströelse, spänning och kunskap, till identitetsskapande och inblick i andra världar än de barnet själv har direkt tillgång till; de används även som 'a coin of exchange' i kamratvärlden. Genom medierna kan bli kognitiva, affektiva och sociala behov således tillfredsställas. Barn använder sig av medierna för olika behov eller syften. Vilken roll medierna får i en individs liv kan delvis härledas till den sociala omgivningen. Är det så att barn med någon form av problem använder sig av medierna på ett annat sätt än andra barn? I denna artikel kan vi endast visa om det finns någon skillnad i den tid de olika pojkgrupperna ägnar åt TV och video samt när det gäller vilka typer av innehåll de föredrar att se.

TABELL 9. TV- och videokonsumtion (medelvärde, tim per vecka)

	långvarigt stört beteende	tillfälligt stört beteende	ej stort beteende	sign.
TV i förskola	13	10	11	
TV åk 3	16	12	12	
TV åk 5	21	19	16	.04
TV åk 9	15	13	12	
TV 21 år	17	15	11	
Video åk 9	5	4	4	
Video 21 år	11	8	4	

TV och video spelar en stor roll för samtliga pojkar. Under hela grundskoletiden ägnar dock de pojkar som har ett långvarigt stort beteende något mer tid åt TV än övriga pojkgrupper. I förskolan ser de socialt störda pojkarna nästan två timmar om dagen på TV, medan jämförelsegrupperna ser omkring 1,5 timmar. I mellanstadiet ser problempojkarna en timme mer TV om dagen jämfört med de problemfria pojkarna. Skillnaden är här signifikant. Summerar man pojkarnas mediekonsumtion under hela skoltiden ser problempojkarna i medeltal fem timmer mer per vecka än övriga pojkar. Problempojkarna ser också mer på video än de andra. Skillnaden är inte så stor i årskurs 9, men desto

mer markant vid 21 år. När dessa pojkar gick i årskurs 9, läsåret 84/85, var videoinnehavet inte så utbrett, vilket kan vara en förklaring till den relativt låga konsumtionen bland alla. Sju av 10 problempojkar hade dock video mot fem av tio bland de övriga.

TABELL 10. TV- och videopreferenser i årskurs 5, 9 och 21 år (medelvärde, skala 0–1)

	långvarigt stört beteende	tillfälligt stört beteende	ej stort beteende
<i>TV-preferenser</i>			
fakta, åk 5	.43	.40	.40
fakta, åk 9	.40	.38	.40
fakta, 21 år	.58	.48	.63
fiktion, åk 5	.95	.93	.90
fiktion, åk 9	.83	.85	.83
action, 21 år	.75	.88	.78
TV-serier, 21 år	.67	.50	.40
<i>Video-preferenser</i>			
våld & skräck, åk 9	.65	.53	.55
drama & äventyr, åk 9	.63	.48	.40
action & agent, 21 år	.84	.88	.80
skräck & rysare, 21 år	.80	.76	.72

Under grundskoletiden är TV-preferenserna förvånansvärt likartade mellan grupperna. Det är framförallt fiktion, dvs långfilmer, deckare och TV-serier, man föredrar att se. Man kan dock notera att intresset för fiktion sjunker med åldern. Endast vid 21 år tycks problempojkarna vara mer förtjusta i TV-serier än de övriga pojkarna. Intresset för faktaprogram tenderar å andra sidan att öka i alla grupper ju äldre pojkarna blir.

Skillnaderna i pojkarnas video-preferenser återfinns framförallt i årskurs 9. Problempojkarna ägnar sig i denna ålder något mer åt vålds- och skräckfilmer, men framförallt åt drama- och äventyrsfilmer. I 20-års åldern finns det inte längre några skillnader i deras video-preferenser. Det finns således en svag tendens till att de pojkar, som man från skolans sida uppfattar som problematiska, ser något mer på action och spänning än övriga pojkar.

Individuella porträtt av problempojkar

Procentsiffror och medelvärden förefaller ofta förledande objektivt men de speglar inte helt den individuella variationen. För att ge en mer fyllig och nyanserad bild har vi valt att illustrera de 11 socialt störda pojkarna med några in-

dividuela porträtt. Beskrivningen av gruppen ger ramberättelsen, medan porträtt berättar den individuella historien. I porträtten har vi också kunnat inkludera uppgifter från pojkarna även vid 27 år, något som inte gick vid jämförelsen av grupperna då antalet problempojkar som svarat blev för litet. Uppgifterna till porträtten återfinns delvis i tabell 11, i bilaga 1.

Alex

Alex har invandrarbakgrund. Han har inga syskon. Under uppväxten bodde han tillsammans med båda sina föräldrar i ett lågstatusområde i Malmö. Föräldrarna var relativt lågutbildad och hade arbetar- och lägre tjänstemannayrken. Modern arbetade heltid medan Alex var på förskolan.

I förskolan bedömdes Alex vara både socialt och emotionellt störd, dvs han hamnade lätt i konflikt med andra barn och reagerade hårt på kritik men var samtidigt även ofta nedstämd, ängslig, tyst och tillbakadragen. Alex hade dock en bästa vän både på förskolan och under lågstadietiden och lekte mycket bra med andra barn enligt modern. Även när Alex gick på mellanstadiet hade han lätt att få kompisar, men han hade inte längre en bästis.

Alex hade över genomsnittet på skolmognadsprovet då han började skolan. Det gick också relativt bra för honom i skolan. På det kognitiva SPIQ-testet fick han strax under genomsnittet, medan han däremot lyckas något sämre på lästestet. Medelbetyget i årskurs 6 låg precis på genomsnittet. Hans inställning till skolan var överlag positiv och hans självförtroende var lika stort som de andra pojkarnas i samma ålder.

Under förskoleåren och lågstadietiden såg Alex mindre på TV än jämnåriga pojkar. På mellanstadiet ökade dock Alex sitt TV-tittande betydligt och såg nu mer än sina jämnåriga. Han såg, liksom sina jämnåriga kamrater, gärna fiction (långfilmer, deckare och TV-serier), men också en hel del fakta-program. Han uppgav att han skulle sakna TV ganska mycket om han inte hade någon. Han gillade inte att läsa böcker och läste inte heller några på fritiden.

Då Alex var 16 år bedömdes han fortfarande av klassföreståndaren på högstadiet som socialt och emotionellt störd. Han ville gärna dominera sina klasskamrater, var lite hänsynslös och spelade lätt över, men höll sig samtidigt gärna för sig själv och var rädd för att misslyckas med skolarbetet. Själv tyckte han inte att han blev arg så lätt eller att han reagerade mer aggressivt än andra. Han ägnade sig åt asocialt beteende i betydligt mindre utsträckning än vad jämförelsegruppen gjorde. Hans självförtroende har liksom övriga pojkars ökat sedan mellanstadiet. Han hade mycket bra stöd i sina föräldrar, som han uppgav alltid ställde upp för honom, som hjälpte honom och som lärde honom mycket värdefullt samtidigt som de såg till att han skötte sig och hade krav på honom. Även på högstadiet hade Alex goda kamratrelationer. Hans allmänna inställning till skolan var fortfarande långt mer positiv än hans jämnåriga kamraters, även om han hade blivit något mer kritiskt inställd. Hans medelbetyg var fortfarande genomsnittligt. I gymnasiet valde han att gå 2-årig teoretisk linje.

Alex hade i 16-års åldern blivit en storkonsument av TV och video. Han ägnade nästan dubbelt så mycket tid åt TV och video-tittande som de jämnåriga pojkarna. Sammanlagt såg han närmare 30 timmar i veckan. Han ansåg sig vara mycket beroende av TV och uppgav att han skulle sakna TV väldigt mycket om den inte fanns. Han såg liksom tidigare mycket gärna fiction både på TV och video, men även mer faktaprogram på TV än sina jämnåriga. I denna ålder såg han också mycket vålds- och skräckfilmer på video. Alex läste inte heller nu några böcker. 21 år gammal såg Alex fortfarande betydligt mer på TV och video än sina jämnåriga. Smaken var i stort sett oförändrad: TV-serier, action och faktaprogram.

Alex har gått igenom 2-årigt gymnasium och arbetar i 20-års åldern heltid i ett serviceyrke och har bra inkomst. Han har som vuxen mycket stort självförtroende. Han är vid 27 år sambo och har ett barn. Han har nu minskat sitt TV-tittande till knappt 20 timmar per vecka. Han ser fortfarande gärna fakta på TV, men inte längre så mycket fiction. På video föredrar han att se porr och erotiska filmer, rysare och action. Han läser ofta både dags- och kvällstidningar, men inte böcker, och han lyssnar ofta på musik. Han använder inte dator varken hemma eller i arbetet. TV, dagstidningen, radio och musik uppger han är mycket viktiga för honom. Enligt sin egen skattning i enkäten har Alex som vuxen mycket hög självkänsla, han anser sig själv vara relativt egoistisk och dominant, samt har en hög känsla av meningsfullhet och sammanhang i livet.

Bo

Bo är född i Sverige. Mamman var ensamstående under Bos uppväxt och hade inga andra barn. Hon har gymnasieutbildning och arbetade heltid som tjänsteman på mellannivå. De bodde i ett bostadsområde i Malmö med ganska hög status.

Bo hade en bästis både på förskolan och på lågstadiet. Han lekte ganska bra med andra barn, men blev lätt mycket ledsen eller arg vid motgång. Förskollärarna upplevde att han hade problem med de sociala kontakterna och även att han var något emotionellt störd.

I förskoleåldern såg Bo på TV i omkring 1,5 timmar per dag, oftast ensam. I 9-års åldern sjönk hans TV-tittande till en dryg timme om dagen, vilket var mindre än andra pojkar i hans ålder brukade se. I regel såg han på TV ensam.

Det finns inga uppgifter om Bos situation i årskurs 5. Enda uppgiften från mellanstadiet är hans medelbetyg som var mycket högt, 5.0.

Bo uppgav att han under sista året på högstadiet hade få vänner och att han nästan aldrig umgicks med dem på fritiden. Han lyckades mycket bra i skolan, hans medelbetyg låg fortfarande på 5.0, och han var mer positivt inställd till skolan än genomsnittet. När han själv satte betyg på skolan gav han den godkänt. Han var mer engagerad i skolan och skolkade mer sällan än genomsnittspojkar. Han sökte in till 3-årigt teoretiskt gymnasium.

När Bos sociala och emotionella status skattades av klassföreståndaren i årskurs 9, uppgavs han inte alls vara emotionellt störd, men däremot att han hade en social störning, alltså att han var relativt dominerande och hänsynslös mot sina klasskamrater. Han uppgav själv att han lätt blev arg och reagerade aggressivt. Däremot deltog han inte i någon form av asocialt beteende. Han hade en stark självkänsla. Föräldrarnas (moderns) stöd upplevde han som svagt; de ställde inte upp för honom i någon större utsträckning eller såg till att han skötte sig.

Bo tyckte om att läsa böcker, framförallt deckare, fantasy och science fiction. Däremot såg han även i 16-års åldern sällan på TV och video. Han ägnade i genomsnitt endast ½ timme om dagen åt TV, oftast åt något fiction-program, och såg ungefär en videofilm i veckan, i regel något drama, men inte våld. Bo fortsatte att se mycket lite på TV och video. I 20-års åldern såg han en knapp timme om dagen, medan han inte alls såg på video. Den tid han ägnade åt TV upptogs av något action-program, samt av fakta och kulturprogram. TV-serier såg han inte alls på. Bo arbetade heltid, men planerade studier i framtiden.

Vid 27 år läser Bo mycket riktigt på universitetet. Han är sambo, men har ännu inga barn. Han fortsätter att läsa mycket böcker på fritiden, ungefär 5 timmar per vecka ägnar han åt bokläsning, och han uppger att han är mycket beroende av böcker. Däremot anser han sig inte vara beroende av TV och video, vilket han också nu ser mycket lite på. Han anser att TV och video är tidstjuvar, att barn och ungdomar lätt kan bli aggressiva och okänsliga av TV- och videotittande, att TV inte bidrar speciellt mycket till gemenskap och att den inte gör en mer medveten om livet. Han läser dagstidningar, men inte kvällstidningar; lyssnar sällan på musik; använder dator både i studier och på fritiden, men spelar inte spel. De viktigaste medierna är för honom böcker och tidskrifter, därefter datorn, medan video och bio, kvälls- och veckotidningar samt datorspel är helt oviktiga.

Bo anser själv att han nu vid 27 år att han inte alls har några aggressiva tendenser, men att han nog är lite egoistisk. Självkänslan ligger något lägre än för jämnåriga män, men han tycker att livet har sammanhang och är meningsfullt och begripligt.

Conny

Conny bodde under uppväxten med sina föräldrar och syskon i Malmö i ett bostadsområde med ganska hög status. Föräldrarna är svenskar, båda hade gått igenom folkskolan och var verksamma i arbetaryrken, modern på heltid.

I förskolan uppgav lärarna att Conny hade problem i de sociala kontakterna, han reagerade negativt på kritik, var fientlig och råkade lätt i konflikt med de andra barnen. Han hade dock en bästis på förskolan. Modern ansåg att han tog motgångarna med jämnmod och att lekkontakterna fungerade ganska bra. Conny fick låg poäng på skolmognadsprovet, vilket betydde att han inte var riktigt skolmogen. Han såg mycket lite på TV i förskoleåldern, oftast ensam.

När Conny var 9 år uppgav han själv att han såg mycket på TV, både ensam och tillsammans med familjemedlemmar. Två år senare såg han ett par timmar om dagen, vilket var ungefär lika mycket som de övriga pojkar. Helst såg han fiktion men även mycket fakta-program. Förutom att se på TV läste Conny också böcker.

Conny hade på mellanstadiet goda kamratrelationer, han hade ganska lätt att få kompisar och han hade fortfarande en bästis. Han klarade sig hyfsat i skolan på mellanstadiet: han fick genomsnittlig poäng på det kognitiva SPIQ-testet, något under genomsnittet på lästestet men endast 2.0 i medelbetyg i årskurs 6. Han var inte särskilt negativ till skolan i denna ålder. Men läraren uppgav att han var mycket oengagerad i skolarbetet och att han främst var emotionellt, men inte socialt, störd. Han hade hög självkänsla, över genomsnittet för pojkar i denna ålder.

När Conny blivit 16 år var han mycket negativt inställd till skolan och gav skolan endast en 2:a i betyg. Connys medelbetyg i årskurs 9 sjönk till 1.5. Till gymnasiet valde han att gå 2-årig linje. Av klassläraren bedömdes han som mycket oengagerad och han skolkade relativt ofta. Hans självkänsla var nu betydligt lägre än på mellanstadiet och han bedömdes fortfarande av lärarna som emotionellt, men nu även socialt, störd. Han var enligt egen utsago dock inte aggressiv eller utagerande mot andra och han visade inga asociala tendenser. Hos sina föräldrar hade han ett starkt stöd.

Conny hade på högstadiet många vänner som han brukade träffa flera gånger i veckan för att prata och lyssna på musik. Ibland idrottade de tillsammans, andra gånger såg de på idrott. Conny ägnade mycket tid åt TV, sammanlagt 26 timmar i veckan. Han var framförallt intresserad av fiktion, medan han sällan såg på faktaprogram. Det var inte ofta som Conny såg på video; de gånger han såg var det mest drama och våld. Någon gång läste Conny även böcker.

Vid 21 år hade Conny slutat sina gymnasiestudier och arbetade heltid. Hans självkänsla hade blivit bättre igen. Han ägnade fortfarande mycket tid åt främst TV, men även åt video, sammanlagt drygt 37 timmar i veckan. Framförallt var det action-filmer och -serier han såg på TV och video. Sex år senare, när Conny blivit 27 år, har han dock halverat sin TV- och video-konsumtion ner till ca 19 timmar per vecka. Fortfarande är det fiction, framför allt actionfilm, han intresserar sig för, både på TV och video. Även de tre timmar han läser böcker per vecka ägnar han åt agentromaner, thrillers, deckare och skräckromaner. Han säger att böcker nu betyder mycket för honom men att han däremot inte är särskilt TV-beroende. Han anser att TV är en tidstjuv, men att den också kan bidra till familjegemenskapen. Musik, TV, video, böcker och dagstidningen är viktiga medier för honom, medan veckotidningar, tidskrifter, serier, bio och datorer är perifera.

Conny är ensamstående och har ännu inga barn. Han har som vuxen god självkänsla, och anser sig själv vara föga egoistisk eller aggressiv.

Felix

Felix växte upp med en ensamstående mamma. Modern har invandrarbakgrund och arbetade heltid under Felix förskoleperiod. Felix är enda barnet och växte upp i ett bostadsområde som närmast kan karaktäriseras som ett lågstatusområde.

Felix ägnade redan i förskolan mycket tid åt att titta på TV. Enligt modern såg Felix i genomsnitt 17,5 timmar i veckan på TV då han gick i förskolan. Hans TV-konsumtion var avsevärt högre än genomsnittet i gruppen. I förskolan uppfattades Felix inte bara som socialt, utan även som emotionellt störd. Men enligt modern fungerade han trots detta bra tillsammans med andra barn och hade enligt egen uppgift också en bästis i förskolan. Felix hade för övrigt väl fungerande kamratkontakter under hela grundskoleperioden. Han hade många kamrater men också en särskild bästis. Själv ansåg han sig ha mycket lätt för att knyta kamratkontakter och kamrater är också mycket viktiga för honom. Av de uppgifter som finns om Felix kamrataraktiviteter kan man nog karaktärisera Felix som en i hög grad kamratorienterad pojke.

Av skolmognadsresultaten att döma var Felix inte kognitivt skolmogen. Genomsnittet på skolmognadstesten för problemgruppen var 56 poäng medan Felix endast uppnådde 32 poäng. Felix är ett exempel på ett barn som redan när han började sin skolgång var handikappad i så motto att han inte var riktigt redo för de krav som skolan ställde på honom.

Felix var en s k svagpresterande elev under hela grundskolan och låg under genomsnittet för gruppen på både betyg och provresultat. Han uppfattades dessutom av sina lärare som mycket oengagerad i skolarbetet och han skolkade en hel del under högstadiet. Felix hade dock själv en ganska positiv inställning till skolan och gav i årskurs 9 skolan betyget 4, vilket vida översteg genomsnittsbetyget som de övriga pojkarna gav. En förklaring till denna positiva skolinställning, trots dåliga skolresultat och negativa omdömen från lärare över beteendet i skolan, är att kamraterna fanns i skolan och de betydde uppenbarligen mycket för Felix.

Medierna spelade en stor roll för Felix under hela mellanstadiet men i tonåren avtog intresset påtagligt jämfört med de övriga pojkarnas. I årskurs 9 var medieintresset i huvudsak riktat mot vålds- och skräckfilmer och s k videodrama. Felix såg inte mycket mer på video än de andra i tid räknat men hans preferenser för vålds- och skräckfilmer var påtagligt högre än de andra pojkarnas.

Enligt Felix egna uppgifter ägnade han sig åt en hel del kriminella aktiviteter under sin tonårstid. Det förekom stölder men också misshandel. Relationen till föräldrarna karaktäriserades av mer kontroll och mindre support jämfört med de övriga pojkarnas beskrivningar av relationen till sina föräldrar.

Vid 21 årsålder var Felix arbetslös och hans självkänsla hade sjunkit sedan årskurs 9. Sista året i grundskolan var hans självkänsla klart över genomsnittet i gruppen medan situationen var den omvända några år senare. Vid 21 års ålder

föreföll Felix ägna en stor del av sin fritid åt att titta på video. Han såg i genomsnitt 18 timmar på video i veckan medan genomsnittstiden i gruppen var drygt 4 timmar. Eftersom vi saknar fortsatta uppgifter om Felix kan vi inte säga något om hur hans situationen har utvecklats fram till 27 års ålder.

Sammanfattande diskussion

Barn och ungdomar som av vuxna uppfattas som problematiska väcker vanligtvis frågan varför de är problematiska, dvs vilka orsakerna är till att de inte anpassar sig. Förklaringarna skiftar med hänsyn till teoretiskt perspektiv men också med tidsandan. Under 60-talet sökte man i första hand förklara beteendeavvikelser i skolan med hjälp av psykologiska förklaringsmodeller, medan de sociologiska förklaringarna till skolproblem dominerade under 70-talet. Utifrån ett sociologiskt perspektiv betraktades beteendeavvikelser i första hand som ett resultat av samhällskrafterna. Individens formas enligt detta synsätt huvudsakligen av den sociala miljön. På 80-talet började man allt oftare fråga i vilken utsträckning skolan bidrar till eleverns beteendeavvikelser. 90-talet har tenderat att fokusera mer på samspelet såväl inom skolan som mellan skola, familjeförhållanden och individuella faktorer. Parallellt med dessa förklaringar har vi haft en ganska intensiv debatt i Sverige om mediernas och då framför allt videovåldets roll i sammanhanget.

Utifrån vårt material kan vi emellertid inte dra några slutsatser om videovåldets roll då materialet är alltför begränsat. Det vi däremot kan konstatera är att de barn och ungdomar som uppfattas som problematiska av vuxenvärlden tenderar att ägna något mer tid åt att titta på TV men också video. De ser dessutom mer videovåld och actionprogram än andra ungdomar. De förefaller med andra ord använda medierna något annorlunda än sina jämnåriga.

Gemensamt för gruppen problempojkar är, förutom att de uppfattas som problematiska i förskolan och skolan, att deras skolprestationerna överlag är något sämre än de övriga pojkarnas. Detta gäller under hela grundskoletiden. Resultaten på skolmognadsproven då pojkarna började skolan visade att de inte var lika skolmogna kognitivt sett som de andra pojkarna. Problempojkarna började således sin skolgång inte bara med ett socialt handikapp, i så motto att de var utagerande och lätt råkade i konflikt med andra, utan även med ett kognitivt. I vilken utsträckning detta har bidragit till pojkarnas svårigheter att anpassa sig i skolan kan vi bara spekulera i. Utifrån de data vi har tillgång till kan vi dock konstatera att skolan inte har lyckats kompensera dessa pojkars handikapp utan snarare tvärtom.

Problempojkarna är dock inte, vilket man kanske kunde förvänta sig med tanke på hur lärarna bedömer dem och deras skolprestationer, mer negativa till skolan än de andra pojkarna. En förklaring kan vara att skolan inte bara representerar undervisning för dessa pojkar utan även har andra värden som kamrater, rutiner och trygghet i tillvaron. Detta är emellertid aspekter som de enkäter som studien bygger på inte tagit upp.

Problempojkarnas familjeförhållanden skilde sig också till viss del från de pojkar som enligt lärarnas bedömningar inte var social störda. Problempojkarna växte i större utsträckning än de övriga upp med en ensamstående heltidsarbetande mamma med invandrarbakgrund. Detta är familjeförhållande som vi från tidigare forskning vet utgör riskfaktorer för anpassningsproblem. Pojkarnas sociala bakgrund skulle kunna vara en delförklaring till de sociala anpassningssvårigheter som de enligt lärarna uppvisar i skolan och i sin tur leda till att de under tonåren uppvisar ett något mer asocialt beteende än de övriga två pojkgrupperna.

Barn och ungdomar, som känner att de inte uppfyller kraven och blir bekräftade i t ex familjen eller skolan, söker inte sällan bekräftelse från annat håll och för barn, men framför allt ungdomar, utgör ofta kamraterna en källa till bekräftelse. Kamraterna betyder emellertid inte mer för problempojkarna än för de övriga pojkarna, dvs de har inte fler kamrater eller umgås oftare med dem och de är inte heller mer aktiva tillsammans med kamraterna. Det som däremot skiljer sig mellan grupperna är typen av aktiviteter som pojkarna ägnar sig åt. Problempojkarna ägnar sig något mer åt aktiviteter utanför hemmet.

En annan påtaglig skillnad mellan grupperna är tiden man ägnar TV och video. Under hela skoltiden har problempojkarna en högre konsumtion av dessa medier. Detta var särskilt påtagligt då de gick på mellanstadiet. Däremot skiljer sig inte preferenserna nämnvärt åt, med undantag av att problempojkarna ser mer action och äventyr.

I fokus för studien stod frågan om vilken roll medierna och kamratgruppen spelar för pojkar som enligt vuxenvärlden inte kan anpassa sig till de sociala normer och krav som ställs på dem i förskola och skola. Svaret på frågan är som tidigare nämnts att de använder medierna annorlunda och att de skiljer sig i fråga om vad de gör tillsammans med kamrater. Gruppen pojkar med långvariga sociala problem är dock mycket liten, vilket gör det svårt att dra säkra slutsatser. Det finns tendenser och det är endast dessa tendenser vi kan uttala oss om.

Av de 11 problempojkarna har vi kunnat följa sju fram till 21 år och fyra av dessa till 27 års ålder. Fyra av pojkarna har vi tyvärr inga uppgifter om efter 16 år. Hur det har gått för dessa vet vi tyvärr inte, om de har anpassat sig till vuxenlivet på ett oproblematiskt sätt eller ej. Intervjuer med dessa problempojkar i vuxen ålder skulle kunna göra bilden fullständigare.

Referenser

- Jorming, B (1983) *Hälsotillståndet hos elever i grundskolan. En epidemiologisk studie på elever i åk 1, 4 och 8 i Eskilstuna kommun*. Lund: Dialogos.
- Kaufmann, JM (1981) *Characteristics of Children's Behavior Disorders*. Ohio: Charles Merrill
- Mellbin, T; Sundelin, C; Vuille, JC (1982) *Från 4 år till 10*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Rosengren, K E och Windahl, S (1989) *Media Matter. TV Use in Childhood and Adolescence*. Norwood, N.J.: Ablex
- Sarnecki, J (1987) *Skolan och brottsligheten*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Sigrell, B (1971) *Skolans problembarn*. Stockholm: Utbildningsförlaget.
- Sonesson, I (1979) *Förskolebarn och TV*. Malmö: Esselte Studium
- Sonesson, I (1989) *Vem fostrar våra barn – videon eller vi?* Malmö: Esselte Studium
- Sundell, K & Colbiörnsen, M (1996) *Hand i hand. Samhällets stöd och hjälp till elever med psykosociala behov*. FoU-rapport 1996:14. Stockholms Socialtjänst.
- William-Olsson, I (1973) *Kognitiva funktioner hos emotionellt störda förskolebarn*. Pedagogiska institutionen, Lärarhögskolan i Stockholm.

TABELL 11. Individuella data om pojkar med långvarigt socialt stört beteende

	Alex	Bo	Conny	D	E	Felix	G	H	I	J	K	Alla
Förskolan												
Skolmognad (0-104)	64	-	37	56	35	32	51	30	24	-	-	55.6
TV tim/veckan	7	10.5	3	7	21	17.5	21	0.5	7	21	14	11.2
Lärarskattning:												
– Socialt störd	.88	.63	.63	.63	.75	.63	.63	.63	.63	.88	1.0	.23
– Emotion. störd	.63	.38	.25	0	.13	.63	.38	.13	.38	0	.50	.22
Åk 3												
TV tim/veckan	7	7.8	-	6.5	11.5	28	22	-	9.5	28	-	11.9
Åk 5												
Neg skolinställn	.24	-	.38	.29	.29	.52	.67	.52	.38	.81	-	.44
SPIQ-test (0-64)	22	-	26	16	35	-	23	31	23	27	-	26.5
Lästest (0-22)	8	-	11	17	19	10	9	8	9	16	-	14
Medelbetyg, åk 6 (1-5)	3	5	2	2.67	4	2.33	3	2	2	2.33	-	3.1
TV: tim/vecka	20	-	15	14.5	27	-	28	28	13.5	23	-	15.8
Video: tim/vecka	Nej	-	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	-	
Preferenser:												
– TV-fakta	.50	-	.75	.50	.50	.17	.42	.42	.42	.17	-	.40
– TV-fiction	.83	-	1.0	.83	.92	1.0	1.0	1.0	1.0	.92	-	.90
Självkänsla	.67	-	.79	.38	.58	.54	.54	.46	1.0	.58	-	.66
Lärarskattning:												
– Socialt störd	-	-	.17	1.0	.75	.42	.50	.83	.67	.79	-	.26
– Emotion. störd	-	-	.83	0	.42	.33	.50	.17	.08	.08	-	.24
– Oengagerad	-	-	.75	.92	.67	.42	.75	.42	.92	.17	-	.40
Åk 9												
Neg skolinställn	.33	.42	.92	.58	.38	.50	.58	-	-	.58	.54	.62
Medelbetyg (1-5)	3	5	1.46	2.43	2.82	2.29	2.96	2.43	2.18	2.50	1.61	3.1
Betyg på skolan (1-5)	2	3	2	2	3	4	3	3	-	3	1	2.8
TV: tim/veckan	23	3.3	26	4.5	12.6	2.9	25	18	-	12.5	18	12.2
Video: tim/vecka	6.75	1.5	.75	4.5	2.63	3.75	16.25	1.75	-	6	6	4.0
TV -beroende	.75	.25	.30	.05	.30	.45	.95	.65	-	.25	.25	.42
Preferenser:												
– TV-fakta	.67	.33	.33	.25	.67	.42	.08	.33	-	.50	.50	.40
– TV-fiction	.92	.67	1.0	.58	.83	.67	.83	.83	-	1.0	.83	.83
– Video-våld	1.0	0	.75	.63	.38	1.0	.75	.75	-	.88	.25	.55
– Video-drama	.88	.88	1.0	0	.75	.63	.50	.25	-	.63	.63	.40
Lärarskattning:												
– Socialt störd	.58	.50	.42	.33	1.0	.58	.42	1.0	.58	.50	.83	.18
– Emotion. störd	.58	0	.58	.33	.42	.33	.08	.67	.40	0	0	.27
– Oengagerad	.20	.30	1.0	.75	.25	.80	.40	.15	0	.85	1.0	.39

	Alex	Bo	Conny	D	E	Felix	G	H	I	J	K	Alla
Asocialt beteen.	.03	.07	.12	.18	.20	.66	.35	-	-	.16	.11	.13
– stöld	.06	.03	.03	.29	.09	.69	.26	.20	-	.34	.11	.13
– slagsmål	0	0	0	.07	.07	1.0	.67	.13	-	.13	0	.15
– skolk	0	.10	.40	0	.40	.40	.40	-	-	0	.30	.18
Självkänsla	.72	.75	.44	.72	.89	.89	.75	.50	-	.61	.67	.71
Reagera aggress.	.25	.44	.13	.19	.38	.19	.25	.44	-	.31	.25	.25
Föräldrastöd	1.0	.44	.94	.63	.50	.63	.75	.56	-	.75	.31	.73
Föräldrakontroll	.83	.17	.83	.33	.42	.75	.75	.50	-	.75	.75	.61
21 år												
TV: tim/vecka	20	6.50	31.25	9.5	9.5	9.5	21	-	-	-	-	10.9
Video: tim/vecka	12	-	6	1	16	18	15	-	-	-	-	4.4
Preferenser:												
– TV fakta	.75	.38	.25	.63	.75	.75	.50	-	-	-	-	.63
– TV kultur	.17	.33	.50	-	.42	.08	0	-	-	-	-	.31
– TV serier	1.0	0	.17	.33	.25	.67	.25	-	-	-	-	.40
– TV action	.88	.50	1.0	.63	.75	.75	.88	-	-	-	-	.78
– Video kultur	.51	.86	.09	.54	.34	.46	.51	-	-	-	-	.41
– Video relation	.80	.36	.68	.56	.52	.52	.48	-	-	-	-	.60
– Video action	.96	.64	.92	.60	.88	.96	.88	-	-	-	-	.79
– Video rysare	.93	.67	.73	.73	.73	1.0	.87	-	-	-	-	.70
Självkänsla	.95	.68	.85	.90	.93	.68	.85	-	-	-	-	.75
27 år												
TV: tim/vecka	16.75	2.25	14.75	19	-	-	-	-	-	-	-	14.5
Video: tim/vecka	2	0	4	3	-	-	-	-	-	-	-	3.4
Böcker: tim/v	0	5	3	4	-	-	-	-	-	-	-	2.7
Dagstidn: tim/v	7	1.75	3.5	-	-	-	-	-	-	-	-	2.7
TV-beroende	.85	.10	.25	.60	-	-	-	-	-	-	-	.44
Bok-beroende	0	1.0	.60	.10	-	-	-	-	-	-	-	.40
Preferenser:												
– TV fakta	.70	.10	-	.40	-	-	-	-	-	-	-	.46
– TV underhålln	.40	0	-	.24	-	-	-	-	-	-	-	.19
– TV fiction	.50	.80	-	.55	-	-	-	-	-	-	-	.53
– Actionfilm	.60	.57	-	.37	-	-	-	-	-	-	-	.50
– Filmrysare	.90	.10	-	.20	-	-	-	-	-	-	-	.35
– Romantik film	.33	-	-	.27	-	-	-	-	-	-	-	.29
– Erotik/porr	1.0	0	-	.30	-	-	-	-	-	-	-	.24
Självkänsla	.96	.66	.88	.98	-	-	-	-	-	-	-	.77
Egoism	.52	.44	.32	0	-	-	-	-	-	-	-	.39
Aggression	.40	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	.25
Sammanh. i livet	.80	.71	.62	.74	-	-	-	-	-	-	-	.71

* **Märk:** index går mellan 0-100, med undantag av index mätta i tim/vecka eller när annan skala ej anges.